

In de miniwijzer voor het leergebied wereldoriëntatie geven we voor elke fase van het zorgcontinuüm aandachtspunten mee voor de klasleraar. Achtereenvolgens bespreken we de preventieve basiszorg (fase 0), de verhoogde zorg (fase 1) en de uitbreiding van de zorg (2).

‘Met 'Wereldoriëntatie' verwerven kinderen kennis en inzicht in zichzelf, in hun omgeving en in hun relatie tot die omgeving, verwerven zij vaardigheden om in interactie te treden met die omgeving en worden zij gestimuleerd tot een positieve houding ten aanzien van zichzelf en hun omgeving.’ (uit de uitgangspunten bij de ontwikkelingsdoelen en eindtermen wereldoriëntatie).

Concreet betekent dit: kennis en inzichten opdoen over de **wereld** dichtbij en veraf, vaardigheden verwerven om een plek te veroveren in die wereld, op een **positieve manier** naar zichzelf en de anderen kijken ... en dit in een wereld die steeds verandert en waarbij je als leraar elke dag uitgedaagd wordt om zorgzaam om te gaan met de **diversiteit** in jouw klas.

In deze tekst bieden we je enkele handvaten aan die je kunnen helpen om je leerlingen, soms met behulp van kleine of grote aanpassingen, te oriënteren op hun wereld. Hoe kan jij, als leraar, op een inspirerende manier deze uitdaging aanpakken? De bedoeling van deze tekst is om ondersteuning te bieden bij het bekijken van wereldoriëntatie door een zorgzame bril, waarbij de leerling met zijn talenten en interesses, zijn achtergrond, zijn verhaal, zijn noden ... centraal staat.

Je kan als leraar aanpassingen doen door eenvoudige hulpmiddelen aan te reiken, aanpassingen te doen in tempo, didactiek of werkwijze. Je kunt ook ruimte bieden om vragen te stellen, keuzes te maken en samen te reflecteren. De leerlingen zijn, met kleine of grote omwegen, in staat om met hun eventuele onderwijsbehoeften zicht te krijgen op de hen omringende wereld. Voor de scholen is het een taak om te signaleren wat goed gaat en welke vaardigheden verder kunnen ontwikkelen.

Fase 0: Preventieve Basiszorg

Speel in de op de leeromgeving, de interesses en de voorkennis van leerlingen
Een zorgzame houding binnen effectieve wereldoriëntatie begint bij het in beeld brengen van **de leefwereld van de kinderen**, rekening houdend met **diverse sociale en culturele achtergronden**.

- Wie zit er in mijn klas?
- Wat zijn hun interesses?
- Waar liggen hun talenten?
- Wat is hun verhaal, hun voorkennis?
- Wat daagt hen uit?
- Wat weten ze al?
- Waar hebben de kinderen van mijn klas in ons dorp/onze stad nood aan?
- Welke behoeftes hebben ze om te groeien? Waar liggen hun vragen?

Bij het eerste oudercontact staat juf Margot van het tweede leerjaar klaar met haar vragenlijst: beroepen en hobby's van mama's en papa's, handige harry's en knappe koks, grootouders die ver weg wonen ... Juf Margot weet heel goed wat ze nodig heeft om haar lessen te verrijken met echte beleving en met aandacht voor alle kinderen in haar klas. Zo krijgt de juf ook meer zicht op de thuissituatie van haar leerlingen.

Dat zijn uitgangspunten om kinderen te oriënteren op hun wereld. Goede wereldoriëntatie sluit aan bij het hier en nu: de **actualiteit** als insteek, waarbij de leraar mee denkt over de maatschappelijke relevantie.

Bij het bespreken van de WO-thema's blijken vele leraren de buurt rond de school niet zo goed te kennen. Meester Wim oppert om op een plattegrond van de buurt en de gemeente alle interessante plekken aan te duiden. Dit geeft al gauw aanleiding voor een geanimeerd gesprek waarbij uitstappen worden gepland en linken worden gelegd naar hun thema's. De leraren beslissen om de aangevulde plattegronden in de leraarskamer op te hangen en hun nota's te bewaren in een omgevingsboek.

De **buurt** staat centraal. Deze is en blijft een belangrijk referentiekader voor de kinderen.

De kracht van wereldoriëntatie is de **nieuwsgierigheid** en de **leergierigheid** van je kinderen. Stel daarom open en prikkelende vragen die het denken stimuleren. Daag hen uit. Laat kinderen, met activiteiten die afgestemd zijn op hun ontwikkelingsniveau, de wereld beleven. Kortom: bouw een **leerklimaat** uit waar elk kind zich bij **betrokken** voelt, waar echt beleefd en geleerd wordt.

Elk jaar brengt juf Lut haar grote doos met oude voorwerpen mee naar haar vierde klas. Per twee krijgen de kinderen een oud stuk gereedschap. Met deze voorwerpen trekken ze naar het bejaardentehuis in de buurt waar de oudjes op hen wachten om uit te leggen hoe dit voorwerp werkt.

Nieuwsgierigheid wek je ook op door **authentieke opdrachten** aan te bieden die aanzetten tot actief en diepgaand leren, die verbonden zijn met het 'echte' leven en die kansen geven tot interactie.

De kleuters van juf Kristel vertellen in de kring over drie zebra's die ontsnapt zijn. Ze bedenken hoe dit gebeurd zou kunnen zijn. De juf neemt de bak met speelgoedieren en deelt deze aan de kinderen uit en vraagt hen manieren te bedenken hoe de dieren niet zouden kunnen ontsnappen. De kleuters krijgen allerlei materialen ter beschikking om een verblijf voor hun dier te bouwen.

Maak je leerlingen **mee verantwoordelijk** voor wat ze gaan leren. Dit kan op veel verschillende momenten: bij het begin van een nieuw thema samen zoeken naar invalshoeken, leervragen, ... of in de loop van een thema wanneer er nieuwe vragen of gevoeligheden opduiken...

- Wat motiveert hen?
- Wat houdt hen bezig?
- Wat willen ze weten, kennen, kunnen?
- Wat beroert hen?
- Wat maakt indruk?
- Wat willen ze leren?

In de kring vertelt Chaimae dat ze op tv gezien heeft dat je met zout water zelf een batterij kan maken, waarop Kamiel vertelt dat hij elektriciteit kan maken met een citroen... Plots vertellen alle kinderen wat ze over elektriciteit weten. Juf Lynne merkt dat er veel vragen worden gesteld en besluit de vragen te verzamelen op het bord. Ze vraagt door tot ze weet wat de kinderen echt willen leren... Het volgende thema zit in elkaar!

Bied in de lessen WO kansen om te leren omgaan met diversiteit

Wereldoriëntatie omvat zowel het domein 'mens', waarbij de **omgang met anderen** centraal staat, als het domein 'maatschappij', waarbij de leerlingen **leren hoe onze samenleving werkt**. Als leraar heb je daarom expliciet aandacht voor rijk en arm, de rechten van de mens en het kind, andere samenlevingsvormen, andere culturen ... maar ook voor de **omgang van jouw leerlingen met personen met een beperking**. De wijze waarop je als leraar reageert op en omgaat met een persoon met een beperking heeft invloed op hoe jouw kinderen in de klas dit zullen doen. Je hebt namelijk een voorbeeldfunctie als leraar. Openheid en communicatie binnen de klas zal de positieve aanvaarding beïnvloeden. Leerlingen leren zich hier te oriënteren op hun wereld. Binnen hun wereld leren ze de nodige vaardigheden voor de grote wereld.

Omgaan met diversiteit veronderstelt dat je leerlingen vanuit verschillende invalshoeken naar de wereld leren kijken en zich kunnen inleven. Ze moeten leren om het eigen perspectief los te laten en zich te verplaatsen in dat van de anderen. Multiperspectiviteit is het bekijken van gebeurtenissen, contexten en personen vanuit verschillende perspectieven. Leerlingen oefenen dit door thema's met een of meerdere brillen te bekijken. Zorgzaam onderwijs betekent dus dat je vanuit die verschillende perspectieven naar de werkelijkheid kijkt. De verschillende perspectieven zie je ook terugkomen in de verschillende domeinen van wereldoriëntatie.

Tijdens de kring komen er veel vragen over vluchtelingen. Juf Anneleen ziet hier een mooie kans om dit gegeven te benaderen met een multiperspectieve bril op. Ze gaat samen met de kinderen op zoek naar antwoorden op vragen zoals:

- Waarom vlucht men? (politiek perspectief, economisch perspectief) Wat betekent het om vluchteling te zijn? (individueel perspectief) Waar speelt zich dit nu af? (ruimtelijk perspectief)
- Hebben we dit in het verleden nog gezien? (historisch perspectief) Kunnen we hier mensen over laten getuigen? (individueel perspectief)
- Waar plaatsen we dit in het Verdrag van de Rechten van de mens en de Rechten van het kind? (maatschappelijk perspectief)
- Wat zijn de gevolgen voor de inwoners van het land die deze mensen opvangen? (economisch perspectief, sociaal perspectief)
- Wat kunnen wij zelf doen? (cultureel perspectief)

Bied structuur en geef duidelijke instructie

Bied als leraar structuur aan in je activiteiten. Kinderen bouwen in de basisschool heel wat referentiekaders op. Maak daarom goede schoolafspraken op vlak van tijd (daglijnen, kalenders, tijdsbanden ...) en ruimte (van driedimensionaal naar de kaart van de wereld), actua ...

Structuur bieden kan ook door voor herkenbaarheid te zorgen voor de kinderen. Gebruik bijvoorbeeld steeds dezelfde, herkenbare en hanteerbare stappenplannen om een onderzoek uit te voeren of een probleem aan te pakken (bv. OVUR-methode). Niet enkel voor kinderen die structuur nodig hebben is dit een steun, maar voor alle kinderen kan dit helpen.

Tijdens het thema 'Ridders en kastelen' daagt juf Barbara haar leerlingen uit om katapulten te bouwen om het speelgoedkasteel te beschieten. Ze begeleidt de kinderen met het technisch proces in de hand: eerst het probleem beschrijven, dan nadenken hoe het aan te pakken en materialen verzamelen, het bouwen van de katapult en kijken hoe ze de katapult achteraf nog kunnen verbeteren. Foto's van de resultaten steekt ze in het klasportfolio dat mee verhuist naar het volgend leerjaar.

Besteed als leraar de nodige aandacht aan je instructie. Zorg ervoor dat ze helder en duidelijk is voor de kinderen. Ga regelmatig na of dit het geval is.

Reik taal aan

Je leert **taal** op school, maar je hebt ook taal nodig om te leren. Besteed binnen je lessen wereldoriëntatie daarom extra aandacht aan **woordenschat** en de gebruikte schooltaal. Breng de **beginsituatie** van je leerlingen wat betreft gekende woordenschat en begrippen **in kaart**.

Gebruik een **rijke taal** en koppel deze aan de beleving van de kinderen. Op die manier creëer je een rijke leeromgeving. Maak voldoende gebruik van **authentieke materialen** zodat de taal geen obstakel vormt om de leerinhoud goed te kunnen begrijpen.

Uit onderzoek blijkt dat, wanneer leraren zowel focussen op leerstof als op taalontwikkeling, dit effect heeft op het leren. De lessen wereldoriëntatie bieden leerlingen heel wat kansen om aan **totaalvaardigheden** Nederlandse taal te werken: bv. overleggen om tot een oplossing te komen tijdens een techniekopdracht, het schrijven van een verslag na een uitstap, het brengen van een presentatie na een groepswork ...

Binnenkort is het buitenspeeldag, maar het speelpleintje ligt vol afval. Gewapend met handschoenen, prikstokken en grote vuilniszakken gaat juf Ellen samen met haar kinderen de boel opruimen. Aan het eind van hun actie plaatsen ze hun zelfontworpen affiches met hun zelfverzonnen slogans op het pleintje. De kinderen van juf Marleen steken ondertussen in elke brievenbus in de buurt een zelfgeschreven berichtje met de vraag het speelpleintje mee proper te houden.

Pre-teaching, re-teaching, mini-klassikaal werk, verlengde instructie... kan je gebruiken om binnen je klas **extra aandacht** te besteden aan leerlingen die struikelen over moeilijke woorden, lange zinnen en moeilijke teksten. Je kan begrippen verankeren door gebruik te maken van een thematafel, een woordenmuur, een woordspin, kinderen veelvuldig laten verwoorden... Deze maatregelen kan je structureel vastleggen en een plek geven binnen je talenbeleid.

Thema 'In een kring ...'. Meester Jo heeft de begrippen die in zijn volgende WO-activiteit, die vertrekt vanuit een prentenboek, aan bod komen opgeschreven: 'de heksenkring', 'de opruimers', 'de schimmels', 'telen', ... Hij beslist om deze begrippen al op voorhand even te bespreken met een aantal kinderen.

Wanneer kinderen met uitdagend bronnenmateriaal aan de slag gaan, is het raadzaam in te schatten of de bronnen aangepast zijn aan de leeftijd en het niveau van de kinderen.

Bouw je les goed op

In het begin van de les maak je de link met het vorige. Stel duidelijke **doelen en verwachtingen** en deel deze met je leerlingen.

Zorg voor een **taak die betekenis heeft** voor je leerlingen, een taak waar ze het nut van inzien.

Kies voor een **passende activerende werkvorm** waarbij er kansen zijn tot reflecteren.

Sluit de les af met een **synthese** en maak ruimte voor **evaluatie en feedback**. Welke kansen zijn er om het geleerde te verankeren en hoe kan je transfer maken?

Zorg voor een **klimaat waar het positieve centraal staat** en leerlingen het gevoel hebben dat ze **fouten mogen maken**.

Noteer kort wat **er volgende les best even herhaald kan worden** en waar je de les kan **bijsturen** volgende keer.

‘Nog even de onderdelen van een plant op het bord schrijven en ik ben klaar voor de les.’ Meester Sam begint de les op de speelplaats rond de klasboom van vorig schooljaar en stelt vragen naar de onderdelen van de boom. Daarna gaan de kinderen in groep met een stappenplan verschillende plantjes bekijken en de verschillende onderdelen natekenen. Tijdens een leergesprek brengt meester Sam de boom terug onder de aandacht en samen met zijn leerlingen bespreekt hij de gelijkenissen en de verschillen tussen het plantje en de boom. Om de les af te sluiten bedenken de leerlingen twee quizvragen die in de quizvragendoos van de meester terechtkomen.

Bied strategieën aan reflecteer hierop met je leerlingen

Activiteiten rond wereldoriëntatie hebben tot doel de wereld te begrijpen, maar kunnen ook aangegrepen worden om **inzicht te verwerven in het leren** van kinderen. Dit is relevante informatie voor de leraar, maar ook voor de leerling is dit werken aan ‘leren leren’ interessant.

Als leraar sta je model en kan je bepaalde strategieën voordoen: bv. tijdens het hardop denken, wanneer je toelichting geeft bij de stappen die je doorloopt, wanneer je voorbeelden verduidelijkt ...

Maak steeds tijd en ruimte voor **reflectie** zodat kinderen de strategie kunnen ontdekken die het best bij hen past. Samen met hen bekijk je of de strategie hen tot een (tot doel gesteld) resultaat brengt.

Strategieën om met informatie om te gaan, informatie te memoriseren en een planning op te stellen zijn verschillend van kind tot kind. Bied daarom binnen je lessen **verschillende mogelijkheden** aan zodat kinderen kennis maken met verschillende manieren van informatie verwerven.

Tijdens het thema ‘Wat eet jij?’ geeft juf Souad haar leerlingen een tekst over het spijsverteringsstelsel. Ze geeft er volgende opdracht bij: ‘Lees zo meteen de tekst. Bespreek met je buur wat de sleutelwoorden zijn. Duid deze aan. Zorg ervoor dat je op het einde van de les a.d.h.v. de wandplaat de werking van ons spijsverteringsstelsel kan uitleggen.’ Ze gaat rond en stuurt de duo’s bij waar nodig. Op het einde van de les bespreekt ze hoe de leerlingen deze opdracht hebben aangepakt. Ze vergelijkt de verschillende manieren van aanpak op het niveau van proces en product.

Bekijk ook tijdens je lessen wereldoriëntatie of de kinderen over de nodige **lees- en opzoekstrategieën** beschikken. Leren opzoeken gebeurt best in verschillende stappen: eerst via instructie, daarna onder begeleiding, samen met een klasgenootje en pas dan zelfstandig. Deze vier stappen zijn ook toepasbaar bij andere leerprocessen.

Tijdens het actua-moment mochten de kinderen van de klas van juf Katrien info opzoeken. Stapels papier zijn er uit de printer gerold en toch hebben de kinderen niks geleerd. Samen met de juf reflecteren de leerlingen over het rendement van al hun werk: de info is te moeilijk, naast de kwestie ... Tijdens een volgende les toont juf Katrien enkele zoektermen die wel tot zinvolle resultaten leiden. Een week later voorziet ze hierrond een activiteit in het contractwerk zodat ze dit goed kan begeleiden en geeft ze op het einde van de week een duo-taak rond een krantenartikel.

Wanneer kinderen **elkaar ondersteunen** bij het leren, wanneer er kansen zijn om kennis en strategieën te delen, **samen** een probleem aan te pakken ... treedt er leerwinst op bij alle kinderen. Kinderen leren erg veel van hoe een ander een opdracht heeft aangepakt. Het is daarom zeer zinvol om ervaringen die leerlingen in de kleine groep opdoen en strategieën die ze in de kleine groep uitproberen, nadien te vergelijken met de ervaringen en de strategieën van de andere groepen, waarna er kans is om bij te sturen. Leraren die inzetten op **samen leren** via heterogene groepen, zullen niet enkel veel betrokkenheid creëren, maar ook een diepere vorm van leren laten ervaren.

Elk jaar maken de leerlingen van het vijfde jaar de dessertjes voor het schoolfeest. Meester Fons heeft de groepjes zo samengesteld dat er in elk groepje zeker een kleine chef-kok zit en maakt duidelijke taakomschrijvingen. Elke leerling moet op het einde van de kookopdracht kunnen vertellen welke stapjes ze doorlopen hebben.

Evalueer breed en geef feedback

Kies gevarieerde en geschikte **evaluatievormen** waarbij **de groei** van het kind centraal staat. Schenk daarbij zowel aandacht aan de evaluatie van het proces, als de evaluatie van het product. Heb hierbij oog voor kennis en inzichten, attitudes en vaardigheden. Evalueer op meerdere momenten zodat toevalsfactoren (bv. vermoeidheid, afgeleid zijn ...) minder invloed hebben op de resultaten van de leerling.

Maak tijdens de les ruimte voor **aanmoediging en constructieve feedback**, want dat zorgt voor diepgaand leren. Ook door kinderen aan zichzelf of aan een medeleerling feedback te laten geven, creëer je opnieuw een rijk leermoment.

Differentieer waar nodig

Als leraar ben je architect van de leeromgeving. Jij bepaalt hoe het leren er zal uitzien. Neem de tijd om na te denken over welke **maatregelen rond klassenmanagement** jij kan nemen.

Maak structureel tijd en ruimte voor **verkorte of verlengde instructie** met passende materialen.

Differentieer op verschillende manieren:

- vanuit interesse;
- een groep een open opdracht, een andere groep een gesloten opdracht;
- meer of minder begeleiding; meer of minder sturing;
- in kleine groepjes of individueel;
- meer of minder ondersteuning; meer of minder uitdaging;
- meer tijd;

Wees nabij zodat je op de situatie kan inspelen.

De zelfstandige opdracht rond het werken met de atlas heeft Flor weer tot het laatst uitgesteld. Telkens opnieuw verdwaalt hij in dat boek. Hoe pak je dat aan? Hij weet het weer niet meer... Juf Margot ziet Flor zuchten en denkt even mee. Kaat is aan de extra taakjes bezig en ze is een kei in het werken met de atlas. Juf Margot vraagt Kaat om 'de goede vragen' te stellen aan Flor om hem zo te helpen bij de opdracht. Als ze klaar zijn, steekt Flor de vraagjes in zijn atlas als bladwijzer.

Besteed bij leerlingen die ondersteuning krijgen ook de nodige aandacht aan het **afbouwen van deze sturing**. Voorzie de nodige stappen, stel tussendoelen. Stimuleer zelfsturing.

Juf Margot vraagt tijdens de volgende atlasactiviteit aan Flor hoe hij de opdracht gaat aanpakken. Fier laat Flor zijn bladwijzer zien. Hij gaat er nu zelfstandig mee aan de slag. 'Volgende keer eens kijken of hij zijn spiekbrieven nog nodig heeft,' bedenkt juf Margot.

Werk doelgericht

Het referentiekader waar we in het basisonderwijs naar toe werken zijn de **eindtermen**. Zij zijn richtinggevend om te bepalen of de leerling voldoende kennis, inzichten, vaardigheden en attitudes heeft verworven op het einde van de basisschool. De verschillende leerplannen en de doelenboeken leveren de passende tussenstappen per leeftijd. Gebruik deze om na te gaan of je geselecteerde doelen en gekozen activiteiten geschikt zijn voor je klas. Ze geven je een zicht op wat kinderen écht moeten beheersen en waar je als leraar best op kan focussen binnen de tijd die je hebt. Op die manier geraken leerlingen, die het al wat moeilijker hebben, niet overbelast met het behalen van extra doelstellingen. Niet alleen de leergebiedgebonden doelen, maar ook de leergebiedoverschrijdende doelen verdienen de nodige aandacht.

Naast leerlingen die het moeilijker hebben in de klas, zijn er een aantal leerlingen die het klassikale aanbod WO niet spannend genoeg vinden in de klas. Het is voor hen niet interessant genoeg, te gemakkelijk ... Tijdens een project kan je deze leerlingen uitdagen om hun competenties te ontdekken, te trainen en te tonen. Bepaal voor hen bijkomende of complexere doelen, maar zorg dat deze aansluiten bij de interesses van de kinderen. Gebruik open opdrachten om kinderen die op hun honger blijven zitten in de klas de kans te geven te excelleren, te tonen waar hun talent en hun interesse ligt.

Saïd verveelt zich steendood. Lezen kan hij. Een rekenblaadje is zo opgelost... als hij er zin in heeft. Gelukkig kijkt de klas uit op een drukke straat zodat hij kan leren uit de wereld. Gisteren waren ze aan de weg aan het werken. Hij vroeg zich af hoe zo'n vrachtwagen zijn bak zo hoog in de lucht kan steken. Vandaag werkte hij zijn taakjes snel af. Straks mag hij van juf Sofie aan de hand van een zelfgemaakte tekening aan de klas vertellen hoe hydrauliek werkt...

Fase 1: Verhoogde zorg

Alvorens je overgaat tot het nemen van extra maatregelen, is het altijd zinvol om na te gaan of alle kansen om een **goede pedagogisch-didactische aanpak te realiseren** (zie hierboven), gegrepen werden. Indien dit zo is en de leerling blijft moeilijkheden ervaren, kan je bijkomende ondersteuning voorzien.

Wanneer er voor wereldoriëntatie **specifieke maatregelen** worden genomen, bespreken de leerling, de ouders en het zorgteam deze samen en worden deze vermeld in het **leerlingdossier**.

Ze worden opgevolgd en zijn blijven onderwerp van gesprek. Positieve aspecten, aanleg en interesses worden zeker meegenomen:

- Wat interesseert dit kind? Welke zijn (opvallende) interesses en talenten?
- Wanneer wil het kind experimenterend en explorerend op verkenning gaan?
- Welke elementen brengt het kind uit zijn omgeving, thuissituatie, leefwereld... binnen in de klas door erover te vertellen, dingen mee te brengen ...
- Waarvoor is het kind gemotiveerd? Welk domein spreekt dit kind het meeste aan?
- Lukt samenwerken met anderen?
- Hoe oplossingsgericht gaat dit kind tewerk?
- Zijn er momenten waarop het kind met enthousiasme participeert aan activiteiten? Geldt dit voor een bepaald domein?

Het is vanzelfsprekend dat passende maatregelen die gelden binnen **andere leergebieden**, ook binnen wereldoriëntatie van toepassing zijn.

Het is belangrijk deze ondersteuning doelgericht te kiezen en structureel en systematisch toe te passen zodat de leerling hierop kan rekenen. Dat zal hem een gevoel van veiligheid geven.

Karlijn haar gezicht staat op onweer. Juf Wendy zei dat de klas vandaag over natuurrampen gaat leren. Dat vindt Karlijn reuze-interessant, want ze heeft ooit al in een tropische storm gezeten. Maar wat gebeurt er dan: weer zo'n ellenlange tekst met woorden die tot spaghettiknopen leiden in haar hoofd. Gelukkig zegt juf Wendy dat Karlijn de tekst, net zoals in de andere lessen, mag lezen op de computer met ondersteuningssoftware. Karlijn haar gezicht klaart op. Ze wil graag lezen over de tropische storm en zal straks vast haar verhaal nog kunnen vertellen.

Stel bij het nadenken over passende maatregelen de ondersteuningsbehoeften van de leerling centraal. Kijk naar de brede context van het kind in kwestie: hoe met dit kind, in deze klas, met deze leraar, in onze school, met deze ouders werken aan ... ?

Breng de onderwijsbehoefte voor de leerling i.f.v. wereldoriëntatie in kaart. Naast structurele maatregelen zijn er mogelijkheden om specifieke maatregelen te nemen.

- Welke ondersteunende materialen heeft deze leerling nodig om tot oplossingen te komen?
- Kan ik deze leerling een specifiek stappenplan geven zodat hij tot resultaat komt?
- Hoeveel ondersteuning (materialen, tijd, individuele instructie...) heeft deze leerling nodig?
- Kan ik via een coöperatieve werkvorm deze leerling blijven betrekken bij de opdracht?
- Op welke wandplaten vestig ik de aandacht voor deze leerling?
- Kan ik ICT-ondersteuning bieden bij deze opdracht?

Bij het bepalen van onderwijsbehoeften en acties zou een mogelijke **valkuil** kunnen zijn om wereldoriëntatie een minder belangrijke rol toe te delen dan andere leergebieden. Een succeservaring bij techniek zou bijvoorbeeld compenserend kunnen werken tegenover een minder resultaat voor wiskunde. Dit vinden we een enge benadering. Positieve ervaringen, met oog voor hun aanleg en interesse, verhogen wel de motivatie en betrokkenheid van leerlingen.

Jo leest moeilijk. Voor wereldoriëntatie krijgen de leerlingen de opdracht een korte spreektaak voor te brengen over een dier dat hen interesseert. Hiervoor lenen ze boeken in de bibliotheek. Juf Magda houdt haar hart vast wanneer Jo kiest voor een dik informatief boek over schaareshonden. Wat blijkt: vanuit zijn interesse begint Jo dit boek te lezen. Het boeit hem want thuis heeft hij zelf een aantal Border collies lopen. Op deze manier vindt hij de weg naar informatieve boeken.

Illustratief kan je hieronder **enkele praktijkvoorbeelden** lezen. Een onderwijsbehoefte wordt omschreven. Na een overleg binnen fase 1 worden een aantal specifieke maatregelen vastgelegd. Deze gaan verder dan maatregelen binnen fase 0.

Onderwijsbehoefte: Max heeft nood aan meer uitdaging. De inhoud van de lessen wereldoriëntatie zijn voor hem te eenvoudig.

Actie: Voor Max kan de leraar materialen voorzien die uitdagender zijn dan de inhoud van de les. Deze kunnen aansluiten bij zijn interesses. Naast zijn rol als ondersteuner (tutor) in de klas, kan Max de opdracht krijgen om een synthese (onthoudblad, verankering, stappenplan ...) voor de klasgroep te maken. Max kan ook zelfstandig aan het werk gezet worden. Hij krijgt een individuele opdracht die aansluit bij het thema. Aan het einde van zijn taak brengt hij een korte presentatie voor de klas. Hierbij kan gevraagd worden om meerdere

Onderwijsbehoefte: Ian heeft het moeilijk om een ontwerptaak zelfstandig uit te voeren.

Actie: De leraar stond eerder al model bij het oplossen van een technisch probleem. Voor Ian zal het nadien zeker helpen om in groep ervaringen op te doen waarbij creatief denken en samenwerkend leren centraal staan. Hij ziet dan hoe anderen het probleem aanpakken. Bij deze groepswerken kunnen stappenplannen gehanteerd worden die Ian nadien zelfstandig kan gebruiken.

In een reflectiegesprek met Ian krijgt de leraar ook beter zicht op wat voor hem wel en niet werkt. Dit kan soms leiden tot een stappenplan op maat..

De leraar helpt Ian om transfer te maken van stappenplannen die reeds in andere contexten, in andere leergebieden, aan bod kwamen.

Onderwijsbehoefte: Annelies heeft door haar beperkte leesvaardigheden moeite om de teksten tijdens de lessen wereldoriëntatie te volgen. Ook woordenschat is voor haar vaker een probleem.

Actie: Teksten rond wereldoriëntatie bevatten soms heel veel gegevens en data (informatiedichtheid). Vooraf kan haar leraar de veelheid aan informatie in teksten bekijken. Een helpende hand in de klas (een collega-leraar, iemand van het zorgteam, een klasgenoot ...) kan Annelies bijstaan bij het lezen van deze teksten.

Rond eenzelfde thema kunnen meerdere teksten op verschillende niveaus aangereikt worden. Let echter wel op voor het systematisch verarmen van de taal.

Onderwijsbehoefte: Jorn heeft nood aan activiteiten voor wiskunde die hem uitdagen.

Actie: De leraar merkte op dat Jorn onvoldoende uitgedaagd wordt tijdens de lessen wiskunde. De kale oefeningen zeggen hem maar weinig.

De leraar gaat op zoek naar STEM-contexten waar techniek en wetenschap centraal staan. Jorn en de andere klasgenoten worden uitgedaagd om wiskunde in de realiteit te gebruiken.

Onderwijsbehoefte: Min heeft behoefte aan positieve feedback en succesbeleving om haar durf voor spreektaken te vergroten.

Actie: Binnen het WO-thema vraagt de leraar om een spreektaakje uit te werken. Vooraleer de leerlingen starten met de voorbereiding van hun spreektaak, communiceert de leraar de criteria duidelijk en helder. Dit maakt dat iedereen weet welke de verwachtingen zijn. Bij het uitwerken van de spreektaak kan Min ondersteund worden door een zorgleraar, een groepje of een tutor.

Op het moment van de presentatie kan de leraar ervoor kiezen om Min de presentatie in kleine groep te laten voorbrengen in plaats van voor de volledige klasgroep. In het reflectiegesprek wordt de nadruk gelegd op de succesfactoren van de presentatie. De leraar bekijkt nadien of Min de presentatie voor de hele groep kan brengen.

Binnen de klaswerking voorziet de leraar wekelijks functionele gespreksmomenten (kringgesprek, binnenkring-buitenkring, zoomen in drie-viertallen ...) met als doel betekenisvolle inhoud te bespreken én ook de spreekvaardigheid en spreekdurf van alle leerlingen te oefenen en te verhogen.

Onderwijsbehoefte: Jeff heeft het soms moeilijk met het onthouden van kennis binnen wereldoriëntatie.

Actie: Bij de voorbereiding van het leren van bepaalde kenniselementen voor wereldoriëntatie schenkt de leraar expliciet aandacht aan verschillende manieren van memoriseren. Er wordt enerzijds rekening gehouden met de leerstof, maar anderzijds ook met de stijl van memoriseren die voor Jeff het beste werkt: een schema maken, een mindmap opstellen, een spiekbriefje maken met de essentie van de les, een aantal vragen opstellen...

Verder heeft de leraar aandacht voor kennisconstructie: op welke voorkennis bouwt de nieuwe kennis verder en waarvoor kan deze ingezet worden. Er is ook aandacht voor transfer.

In een reflectiegesprek na de toets bespreekt Jeff met de leraar hoe het memoriseren is verlopen en wat goed of niet goed ging.

Onderwijsbehoefte: Perla vindt onderzoekwerk in een breed gamma bronnen te moeilijk.

Actie: De leraar selecteert een aantal bronnen zodat ze niet de ganse klasbibliotheek hoeft te doorlopen of via een zoekmachine het hele Internet moet afzoeken naar bruikbare informatie.

Naast de computer hangt een stappenplan voor alle leerlingen ter begeleiding van het gericht opzoeken op internet. Via gerichte zoektermen of vragen wordt de taak voor Perla afgebakend.

Met de ondersteuning van de leraar, een collega-leraar of een zorgleraar leert Perla haar weg te zoeken in de geselecteerde bronnen.

Onderwijsbehoefte: Mikhaël vindt het opletten in de klas tijdens een uitleg over wereldoriëntatie moeilijk. Hij dwaalt steeds af met zijn gedachten.

Actie: De leraar merkt op dat Mikhaël vaak afdwaalt met zijn gedachten. Hij maakt dit in een gesprek met Mikhaël bespreekbaar en vraagt naar de redenen waarom hij zich moeilijk kan concentreren.

Dit gesprek kan bijvoorbeeld tot resultaat hebben dat de leraar de instructiemomenten bewust kort houdt waarna hij actieve werkmomenten inlast. Op deze manier zal het Mikhaël wellicht beter lukken om zijn aandacht erbij te houden. Ook voor de rest van de klas werkt deze aanpak.

Fase 2: Verhoogde zorg

Op het einde van de fase van uitbreiding van zorg zullen voor een aantal leerlingen, met de **hulp van het CLB, specifieke planmatige trajecten** worden opgesteld. Soms is dat binnen het gemeenschappelijke curriculum, soms is dat binnen een individueel aangepast curriculum in het gewoon of buitengewoon onderwijs.

Dit traject kunnen uitwerken vraagt van jou als leraar wel een goede bepaling van de beginsituatie en een goed zicht op de interesses, talenten en noden van jouw leerlingen.

De leidraad bij een goede aanpak is dan ook: Gewoon waar mogelijk, aangepast of apart als dat nodig is. Zorg er wel voor dat je bij het formuleren van iedere (aangepaste) opdracht het vooropgestelde doel van je activiteit voor ogen blijft houden. Houd er rekening mee dat de aanpassingen voor de school redelijk en haalbaar zijn en hanteer de HGW-principes.

Bronnen

Hattie, J. (2014). Leren zichtbaar maken. Rotterdam: Abimo.

OVSG (1998). Leerplan wereldoriëntatie.

OVSG (2010). Leerplan wereldoriëntatie. Domein techniek. Brussel: Politeia.

OVSG (2010). Leerplan wereldoriëntatie. Domein natuur. Brussel: Politeia.

OVSG (2014). Ontwikkelingsplan leren leren. Brussel: Politeia.

Pameijer, N., Van Beukering, T., De Lange, S., Yolande, S. & Van De Veire, H. (2010).
Handelingsgericht werken in de klas. Leuven: Acco

Van der Nulft, D. & Verhallen, M. (2001). Met woorden in de weer. Bossum: Coutinho.

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming (2013). Stappenplan breed evalueren. Breed evalueren,
hoe begin je eraan? Te raadplegen via

http://www.ond.vlaanderen.be/toetsenvoorscholen/toolkit_breed_evalueren/pdf/4.pdf